

La 'gran història' sovint està tenyida de 'petites històries', plenes de grandesa. Josep Rovira i Fors, historiador de Canet, ens acosta en aquestes pàgines a la gesta dels seus antecessors canetencs, destacats o anònims, en la ruta d'Amèrica.

FER L'AMÈRICA

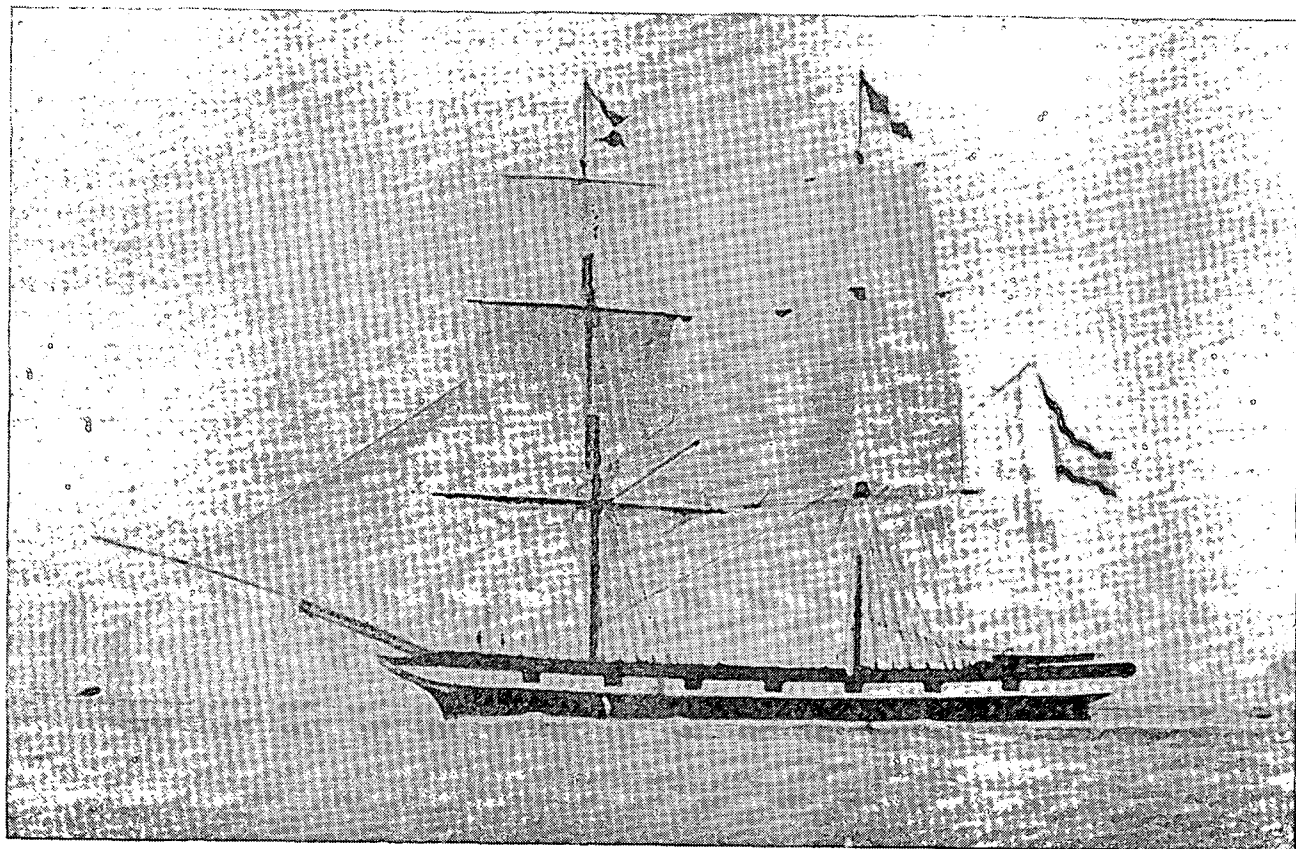
PARTICIPACIÓ DELS CANETENCS EN EL COMERÇ D'ULTRAMAR

Navegants, comerciants i aventurers.— Hom diria que hi ha dos grups generacionals, ben separats i diferents, en aquesta aventura humana que s'ha anomenat la "Carrera d'Índies" i, a manera d'estar per casa, "fer l'Amèrica".

Primerament, foren els navegants els qui començaren, amb certa timidesa, vers el camí de l'Atlàntic, emparant-se en els ports de contractació de Sevilla i Cadis, espavilant-se per obtenir autoritzacions i cèdules, encara que fos valent-se d'un altre nom o societat andalusa, en la qual ells figuraven en el rerafons. Aquesta era la fórmula practicada, almenys a l'època de Cadis. No sempre aquests grups andalusos eren testaferrers, sinó, alguna vegada, veritables comandataris que participaven a parts convingudes en els beneficis obtinguts. Tanmateix, la nostra gent entenia que no bastava expedir una nau amb l'encàrrec que el capità o pilot fes venda del carregament i adquirís altres nòlits per al viatge de tornada. El temps ensenyà —sobretot quan el negoci creixia i deixava de ser personal— que calia tenir un agent permanent en cada port important, un factor que tingués cura de vendre i comprar en el moment oportú. No obstant, la importància dels lligams familiars i la coneixença entre veïns del mateix poble són els factors que configuren la geografia dels negocis. Hom veu com en cada vaixell es forma, al seu entorn, l'empresa familiar, amb certa dispersió, si voleu, de participació de petits menestrals de Barcelona i de la contrada. El sistema va anar creixent fins a afavorir la creació de la "Companyia", que comportava ja una mena d'autofinançament a nivell de grup social. Magí Xiqués anota que *las principales casas de comercio de Cádiz fueron un día propiedad de gente de Canet* (*Reseña histórica de Canet de Mar* 1880).

Els navegants —segle XVII fins part del XIX,— foren gent agosarada. La major part començaven de *noi de bord*, si bé assolien el comandament del vaixell i el títol de pilot —estudiant a l'Escola de Pilots de Mataró, Arenys i alguns, fins i tot, a l'Escola de Cadis— essent, encara, molt jovenassos. Obriren els camins d'Amèrica, en una difícil i arriscada aventura en la qual moltes vegades deixaven la pell. Amb naus de bona factura marinera, de no gaire més de dues o tres-centes tones, solcaven l'Atlàntic. Del tremp i el coratge d'aquesta gent, en donen testimoni els Llibres Sagramentals de moltes parròquies. (Cal fer atenció al servei i al valor històric i cultural que signifiquen aquests papers dels Arxius Parroquials de l'Església.) Corprèn la profusió i el laconisme de moltes anotacions marginals en aquests llibres, el nombre de mariners *ofegat en la Mar Gran, enterrat en una platja de Moçambique, mort en el port de l'Havana*.

La marina catalana del vuit-cents oferí una vida florent a molts ports del Maresme. En el període més fort del comerç intermedi amb Cadis, els historiadors assenyalen tres dècades marcades per la presència de mariners comerciants de Mataró, Lloret i Canet de Mar. (*Cataluña en la carrera de Indias*, Carles Martínez Shaw, 1981.) Si ens concentrem a Canet, els trets més remarcables els dona l'extensió i el volum d'activitat de les seves drassanes, esteses a les platges del Cavaió i el Sant Crist del Pla. Segons un testimoni ocular, a mitjan segle XIX *el astillero de Canet es probablemente el mayor de Cataluña puesto que se pueden construir en él hasta cuarenta buques a la vez*. ("Diario de Barcelona". Setembre 1848.) L'historiador Joaquim Llovet sosté que moltes naus construïdes a les drassanes de Canet foren després matriculades

Aquarel·la del bergantí *Hernán Cortés* existent al Museu Marítim de Barcelona.

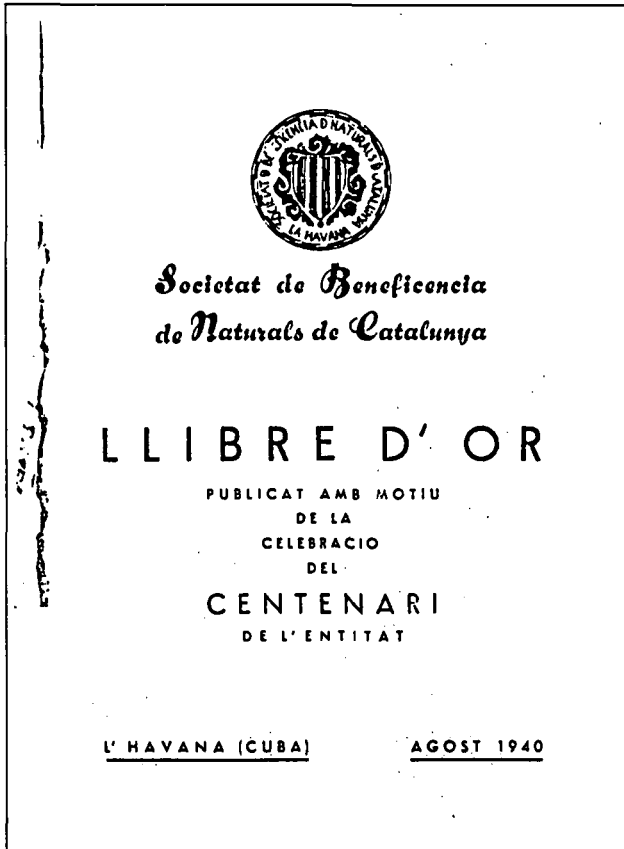
en altres ports. A Canet es bastiren, entre d'altres, vaixells de fama marinera com foren la fragata *Ntra. Sra. de la Misericòrdia*, anomenada, anys més tard, *La Catalana* (1762). Es construí la *Paulita* (1849), una de les naus de més tonatge de la marina catalana del vuit-cents. Recordem el bergantí rodó *Hernán Cortés* (1855) que navegà 118 anys, singladura insòlita, i el qual durant temps i temps pogué ufanar-se amb el triomf romàntic de ser el degà entre els vaixells de vela en actiu més venerables del món ("Magazine of Lloyd's Register of Shipping" 1973.)

Cal fer atenció a la Companyia dels Llauger i Roura, fundada a Canet el 1787, amb un capital desembossat de 107.170 L.9s.10d. i amb casa a Cadis i a Màlaga. La força de la Companyia dels Llauger i Roura es fa evident en les moltes transaccions anotades en la seva paperassa documental i en una presència, no gens menyspreable, en el context mercantil de l'època. El que reforça aquesta hipòtesi és que el seu capital desembutxacat no és pas tan considerablement inferior al de la "Reial Companyia de Comerç de Barcelona a les Índies" que amb tot el seu privilegi i *interland* comercial tan sols aconseguí subscriure mig milió de pesos (JM. Oliva Melgar "L'Avenç" núm. 15, 1979.) En els exemples que l'historiador Pierre Vilar posa en el capítol *La Barca* de l'obra *Catalunya dins l'Espanya moderna*, analitza el llibre de la fragata canetenca *Ntra. Sra. de la Misericòrdia* i es dol

que els papers que té a mà no comencen amb el naixement de la nau. Efectivament, el llibre de construcció del vaixell és un altre que tenim als dits, en el qual resta documentat que la fragata fou bastida a les drassanes de Canet els anys seixanta del segle passat.

No hauríem de descartar el grup canetenc dels Font Fors, navegant amb tres vaixells pel Mediterrani i l'Atlàntic en l'aventura africana del comerç de negres, amb el bergantí *Tellus* (*El bergantí negrer Tellus* J. Rovira Fors, "L'Avenç" núm. 75, oct. 1984). Anotem, també, la família dels Ferrer Manau, Roig, Clausell, Milans, Xiqués, Muní; el capità canetenc Joan Muní armà en cors, a compte de la Junta d'Armament de Barcelona, la seva sagetia *Santo Ecce Homo*.

L'atracció d'Amèrica. — A l'època dels "americanos" qui no tenia terra a l'Havana hi tenia diners. La participació de la gent de Canet al comerç amb Amèrica és més notable si tenim en compte la demografia d'aquest petit poble mariner. Amèrica era l'atracció i la sortida de treball i futur que el context socio-econòmic d'aquella hora podia oferir. Anar a Amèrica era una decisió que hom prenia — o bé la família — essent encara un barba-mec; era normal que entre els 9 i 13 anys un noi embarqués cap a Amèrica, amb un farcell embolcallant quatre draps personals i una carta a la butxaca, dirigida a un parent o a algun amic que vol-

Reproducció de la portada i d'un full del Llibre d'Or de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya (L'Havana, 1940). A l'esmentat full hi figuren els retrats dels fundadors i del benefactor Carles Pasqual i Puig, extrets dels reglaments impresos l'any 1872.

gués donar-li treball i protecció. A Canet, concretament, en Carles Mora va partir tan petit que, abans d'emprendre el viatge li van fer celebrar la primera comunió. Hi ha una carta del petit Ramon Fors Soler —només amb dotze anys— escrita durant el seu primer viatge, des del port de València, en la qual explica que quan ningú no el veu deixa que li arribin les llàgrimes als ulls, encara que sap que ja és un home i que no ha de plorar davant ningú. Cal imaginar el preu terrible d'aquestes separacions; per als mateixos petits personatges i per a llurs pares. Aquells *nanos* partien —vers un viatge incert i llunyà— a l'edat en què els d'avui encara estudien tranquil·lament EGB. Per això, dels que tenien sort i feien fortuna no sempre es pogué dir mal profit els faci. El retorn, insegur, reclamava normalment un temps de 10 a 15 anys. Els que reeixien en l'empresa tornaven per abraçar la família i amb idea de casar-se. Altres, sense gaire sort, retornaven pobres o no tornaven mai més; eren aquells dels quals la gent deia que *havien perdut la maleta en passar l'Estret de Gibraltar*.

Tots aquests grups generacionals dels "americanos" cal situar-los plenament en el s. XIX. Justament a mitjan d'aquest segle dinou, i en l'avençesa de la construcció del nou santuari neogòtic de la Mare de Déu de la Misericòrdia es demanà ajuda a tots els canetencs escampats per Amèrica. Aquest fet ens deixa veure una llista, que pot ser una mena de cens quasi exacte, que relaciona el nombre de persones establertes principalment a Cuba i Puerto Rico. Solament a l'Havana relaciona 84 noms.

Malgrat que no tots "feren l'Amèrica", un nombre notable aconseguí fortuna. Carles Pasqual Puig havia nascut a Canet el 1801 i morí a l'Havana el gener de l'any 1853, essent un dels personatges més acabats de la colònia catalana a Cuba. Només amb un terç de la seva fortuna es portà a cap, amb un cert esplendor, l'obra del santuari de Canet, confiada al famós arquitecte Francesc Daniel Molina. D'una altra tercera part dels seus béns instituí hereva la "Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya" de la qual fou el protector principal. Tan sols la part testamentària corresponent al llegat per a "La Beneficència" ja fa un gran efecte si el situem en aquella circumstància. (Sols la part per a "La Beneficència" era composta de les hisendes "Pan de Azúcar", "Vega del Carmelo", "Cayo de las Damas", "Pepilla", "Santanilla de las Layas", "Malas Aguas", "Vereda", tres cases a la ciutat de l'Havana, el traspàs de 81 negres...)

Segons l'historiador cubà Moreno Friginals, la societat "La Beneficència" tingué un pes considerable en la vida social i política de Cuba; en algun temps la força que exercí aquest grup oligàrquic català fou tan evident que hom deia que *las decisiones de Capitanía pasan antes por el salón de "La Beneficencia"* (Conf. Curs Universitat Inter. Mataró. 1985).

Un altre "americano" distingit és en Josep Baró Blanxart, nat al raval canetenc del carrer de l'Arpa, al si d'una família humil, l'any 1798. Josep Baró és un protagonista molt present en els estudis de la història moderna econòmica de Cuba; les obres d'Hug Thomas i Moreno Fragnals en fan repetit esment. Baró establí la primera línia marítima regular entre l'Havana i Barcelona. El rei Alfons XII el va fer Marquès de Santa Rita i Vescomte de Canet de Mar, desitjant premiar el recolzament financer de Baró a la restauració monàrquica borbònica. Juntament amb la coneguda família Zulueta, els Baró foren capdavanters del grup oligàrquic propietaris d'Ingenios, Cafetales, Zafras i vaixells que cobrien tota mena de rutes i tot tipus de nòlits, fins i tot el de transport de negres.

Pot referir-se, breument, la nissaga canetenca dels Guiteras; el Dr. Joan Guiteras, descobridor amb Finley de la vacuna contra la febre groga. Encara, més ençà, tenim notícies del Dr. Ramon Grau Sanmartin, el qual fou president de Cuba en el transcurs de dues legislatures; era fill de Francesc Grau Viñals, nascut al Mas Burri de Canet.

També, terra de missió.— Frederich Rahola, en el seu llibre *Comercio de Cataluña con América en el siglo XVIII*, parla del prestigi dels nostres caputxins com a colonitzadors eficients. Ja en el s. XVII el papa Innocenci X, autoritzà els franciscans espanyols de fundar missions a Amèrica. La corona hi envià d'antuvi religiosos de la província d'Andalusia i més tard foren cridats navarresos, aragonesos i, finalment, els de casa, caputxins catalans, els quals no travessaren l'oceà vers el Nou Continent fins quasi a primers del disset. Tothom sap que els caputxins, amb la implantació de conreus i amb la introducció d'una agricultura força evolucionada, ajudaren seriosament la vida nòmada d'a-

quelles tribus d'indis que depenien de la caça a la selva o de la recollecció esporàdica d'algun fruit. Mai no fou una tasca fàcil. Vol dir que no tothom anava a Amèrica per guanyar diners. El franciscà canetenc fra Pere Gual i Pujadas no va aconseguir cap títol nobiliari, però sí el sobrenom d'"Evangelitzador del Perú". Però Gual fou fadristerne d'una família arrelada de sempre a Canet; nasqué al carrer de Bonaire, com una premonició, un carrer encarat perpendicularment a l'horitzó i al mar. Si fra Pere Gual i Pujadas sobresurt dins l'estol de caputxins catalans que anaren a Amèrica, tal vegada és perquè tingué plena consciència que en tot moment calia disposar d'un instrument de precisió en l'ordre doctrinal i dogmàtic, però també, al mateix temps, saber endegar i accelerar noves fundacions i ajustar-les als mètodes del seu temps. No hem d'oblidar el gruix intel·lectual d'aquest home, vist a través de la seva faceta d'escriptor, aspecte no gens negligible. A l'hora de la mort es trobava en el zenit de la seva obra i era una de les figures més populars i estimades del Perú.

Una última nota.— Com a cloenda podríem comentar l'aventura i l'exemple, senzill i humà, de Josep Goday. Es tracta de la història d'un canetenc, d'ofici serraller, que partí a Amèrica —aquest vers l'Uruguai—. Tingué una vida discreta sense aplegar una gran fortuna, però amb una vintena de fills fundà per aquelles terres la nissaga dels catalans Goday. Josep Goday partí el 1860 i, com talment és cert que els plats s'assemblen a les olles, els fills també creixeren i es multiplicaren amb furor i entusiasme i avui són quasi dos-cents els Goday que poden estarrufar-se de ser oriünds de Canet i el Maresme.

J. Rovira Fors